

УДК 355.4

DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/25-32>

Свешніков С. В., канд. техн. наук, ст. наук. співроб. (0000-0001-8924-4535)
Бочарніков В. П., д-р техн. наук, професор (0000-0003-4398-5551)
Прима А. М., д-р філос. (0000-0002-0776-6864)
Дергильова О. В., канд. техн. наук, ст. наук. співроб. (0000-0003-3916-1744)

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Чинники безпекового середовища, важливі для розвитку сил оборони України

Резюме. У статті автори на основі розробленого на початку чергового циклу оборонного планування прогнозу майбутнього безпекового середовища виявляють його ключові аспекти, які можна розглядати визначальними чинниками і вимогами до розвитку сил оборони України. Пропонується визначити додаткову вимогу до опису безпекового середовища – виявлення та розгляд чинників, важливих для розвитку сил оборони України.

Ключові слова: безпекове середовище; воєнний конфлікт; оборона; оборонне планування; сили оборони.

Постановка проблеми. Відповідно до рішення першого заступника Міністра оборони України щодо виконання Плану підготовки проекту опису майбутнього безпекового середовища “Майбутнє безпекове середовище 2030. Аналіз стратегічного передбачення”, протягом 2018–2019 років міжвідомчою робочою групою в рамках серії міжнародних семінарів було проведено дослідження і розроблено документ “Майбутнє безпекове середовище 2030. Стратегічне передбачення”. До міжвідомчої робочої групи було залучено фахівців багатьох міністерств і відомств, а також іноземних радників, які консультували групу щодо дотримання процедур дослідження, прийнятих у Північноатлантичному альянсі. Автори також брали участь у дослідженні і розробленні первинної версії зазначеного документа [1], який мав надати потрібні вихідні дані для чергового циклу оборонного планування.

Під час розроблення документа об’єктом дослідження було безпекове середовище, а предметом дослідження – його розвиток і визначення воєнно-політичних ризиків, викликів і воєнних загроз на середньострокову перспективу. Водночас, відповідно до наказу Міністра оборони України від 22.12.2020 № 484 “Про затвердження порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони”, головною метою оборонного планування є “визначення пріоритетів і

напрямів розвитку сил оборони, їх спроможностей ... з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері”. Як бачимо, об’єктом досліджень, що здійснюються в рамках оборонного планування, є сили оборони України, а предметом – їх розвиток з урахуванням воєнних загроз. Тобто, об’єкти дослідження в обох процесах є пов’язаними і, тому, потребують узгодження.

Дійсно, опис майбутнього безпекового середовища містить бачення багатьох його аспектів, викладених без проекції на визначення необхідних спроможностей сил оборони. До того ж, вимогу розгляду такої проекції містить п. 23 розділу 2 наказу Міністра оборони України № 484. Отже, є очевидними необхідність формування такої проекції і переломлення положень документа до головної мети оборонного планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо визначення спроможностей сил оборони та їх розвитку проводились багатьма вітчизняними вченими. Зокрема, дослідження [2] аналізує базові категорії: спроможність, можливість, здатність. Огляд сучасного стану питань оборонного планування на основі спроможностей надано в дослідженні [3]. У роботі [4] запропоновано вдосконалення методології обґрунтування розвитку збройних сил. Концептуальні питання щодо визначення спроможностей сил оборони розглядаються в багатьох роботах, наприклад [5, 6]. Аналогічні питання також розглядаються стосовно окремих складових сил оборони, наприклад

[7]. Найбільш наближеною до тематики, що розглядається в цій статті, є робота [8], де аналізуються чинники, які впливають на розвиток сил оборони. Проте автори цієї роботи для визначення чинників спираються на наукові праці 2000–2012 років (переважно зі сфери зовнішньоекономічної діяльності) і на Воєнну доктрину України. Тобто, серед джерел визначення чинників відсутні джерела, що містять ґрунтовний аналіз безпекового середовища. Отже тема виявлення та розгляду чинників безпекового середовища, які є важливими для побудови перспективної моделі сил оборони України, залишається актуальним науковим завданням.

Мета статті полягає у переосмисленні результатів прогнозування розвитку майбутнього безпекового середовища і формуванні їх проєкції на об'єкт оборонного планування – сили оборони України. Це дасть змогу зробити процедури оборонного планування ідеологічно більш цілісними і зрозумілими.

Виклад основного матеріалу. Загальний науково-методичний підхід до прогнозування розвитку безпекового середовища викладено раніше в роботах авторів, зокрема щодо поглядів на характер сучасних воєнних конфліктів [9], характерних рис воєнного конфлікту на території України [10] і технології аналізу воєнно-політичної обстановки [11]. Відповідно до цього підходу, будь-яка держава, зокрема Україна, розглядає безпекове середовище насамперед з погляду власних інтересів. Зважаючи на п. 3 ст. 3 Закону України “Про національну безпеку України”, найбільш пріоритетними національними інтересами є:

відновлення суверенітету України в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також в Автономній Республіці Крим (далі – АР Крим);

європейська та євроатлантична інтеграція України.

Відповідно до Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.03.2021 року № 121/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України”, Російська Федерація визначена воєнним противником України на національному рівні (далі – воєнний противник). З огляду на це, головними воєнно-стратегічними цілями сил оборони України, які витікають з її воєнно-політичних інтересів, мають бути:

змушення воєнного противника до відмови від збройної агресії проти України;

відновлення самостійності і верховенства державної влади в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також в АР Крим;

проти дія проявам сепаратизму на усій території України і забезпечення її територіальної цілісності та недоторканності;

запобігання збройній агресії проти України у майбутньому.

Зазначені воєнно-стратегічні цілі визначають вимоги до першого, найбільш узагальненого, рівня функціональних спроможностей сил оборони.

Нижче наведені важливі для побудови перспективної моделі сил оборони України ключові чинники майбутнього безпекового середовища визначені як результат переосмислення висновків [1] з прогнозу розвитку безпекового середовища.

Воєнно-політичні чинники

1. Прогнозована регіоналізація раніше глобального безпекового простору тягне за собою зростання воєнно-політичних ризиків, викликів і воєнних загроз, породжених на регіональному рівні, з боку впливових регіональних держав. Оскільки головна увага регіональних держав буде зосереджена насамперед на запровадженні елементів власного порядку в регіоні, найбільші суперечності виявлятимуться на територіях зіткнення їх інтересів. Звідси витікають характерні риси можливих загроз у сфері воєнної безпеки України. Зокрема, можна очікувати перманентної зацікавленості у схиленні України на той чи інший бік. Одночасно, вибір Україною однієї зі сторін неминуче породжуватиме опір іншої сторони. До того ж не можна виключити ситуації, коли за певних умов (які залежать переважно від співвідношення економічних і воєнних потенціалів сторін) інтереси України виявлятимуться предметом компромісу між конкуруючими сторонами або предметом розділу впливу. Водночас із розгортанням процесів регіоналізації, не виключається, що Україна втрачатиме увагу з боку дружніх держав, розташованих в інших регіонах.

Це дуже жорстка головна властивість регіонального безпекового середовища довкола України, яка притаманна буферним геополітичним просторам [12] взагалі. Логіка буферного простору визначає, що у разі приблизно рівної сили протилежних сторін і незалежно від прихильності до однієї з них буферна держава має бути готовою до захисту

з будь-якого напрямку, особливо у той час, коли регіональні безпекові процеси знаходяться в стадії біфуркації і можливість виникнення або активізації воєнного конфлікту постійно підвищується. Буферна держава є завжди предметом компромісу між великими геополітичними противниками. Ситуація з “Північним потоком-2” – наочне тому підтвердження. Саме на цій головній властивості має концентруватись увага під час планування розвитку і застосування сил оборони України.

2. У період до 2030 року очікується зростання кола безпекових проблем України, головною з яких залишиться збройна агресія Російської Федерації і окупація нею АР Крим. Останнім часом Російська Федерація значно підвищила рішучість до застосування воєнної сили. Регіональна частина її неядерного військового потенціалу перевищує відповідну частину військового потенціалу будь-якої європейської країни Північноатлантичного альянсу. З іншого боку, основу військового потенціалу Північноатлантичного альянсу складають США, швидкому збільшенню присутності яких в регіоні заважає у першу чергу величезне транспортне плече. Крім того, військова підтримка України з боку країн Північноатлантичного альянсу стримуватиметься загрозою переростання конфлікту до глобальної ядерної війни, результати якої знівельують усі можливі воєнно-політичні ефекти.

3. Прогнозована тенденція на перманентне нарощування воєнної могутності впливових регіональних держав визначає необхідність відповідного нарощування спроможностей сил оборони України або вступу її до Північноатлантичного альянсу. Однак Україна не має потрібних для нарощування спроможностей безмежних фінансово-економічних ресурсів. Вступ України до Північноатлантичного альянсу в середньостроковій перспективі теж буде проблематичним. Це визначає потребу пошуку нових, нестандартних, можливо, асиметричних підходів до ідей забезпечення сил оборони ОВТ і власне організації оборони. Такі підходи мають бути спрямовані на стримування воєнного противника, примушення його до відмови від агресивних планів, зважаючи на неприпустимі матеріальні та нематеріальні втрати. З іншого боку, вони не мають вимагати від держави надвеликих витрат.

4. Руйнування міжнародних механізмів гармонізації інтересів підвищуватиме

можливість того, що Україна буде змушена більшою мірою наодинці вирішувати власні проблеми безпеки. Є можливою переважно військово-технічна підтримка України з боку дружніх держав, але вона не буде вирішальною. Розвиток сил оборони і планування їх застосування мають враховувати таку можливість, але не покладатись на неї.

5. Активний розвиток міжнародних транспортних шляхів “Схід-Захід” і значний транзитний статус України визначає нове завдання сил оборони – охорону транзитних комунікацій. Від успішності виконання цього завдання буде безпосередньо залежати реалізація транзитного потенціалу України та її поступальний економічний розвиток.

6. У період до 2030 року зростатиме геополітична важливість Чорного моря як головного шляху виходу до Середньої Азії та Середземноморського регіону, тому розвиток Військово-морських сил України має знаходитись серед головних пріоритетів розвитку сил оборони.

7. Оскільки інтереси провідних держав у світі та регіоні вже набули антагоністичного характеру, час для трансформації і досягнення необхідних спроможностей сил оборони України є незначним.

Військово-економічні та військово-технічні чинники

8. Складність безпекового середовища, велика чисельність і складність його елементів та зав'язків між ними, кореляція зав'язків у різних просторах (економічному, політичному, інформаційному тощо) потребує спеціального виокремлення в силах оборони аналітичної складової і побудови цілісної підсистеми стратегічного аналізу, заснованої на використанні сучасних аналітичних технологій, насамперед технологій штучного інтелекту. Водночас це підвищує вимоги до якості підготовки управлінського персоналу, оволодіння ним сучасними методами аналізу.

9. Гібридний характер сучасних воєнних конфліктів потребує аналогічних за характером відповідей. До вирішення завдань оборони мають залучатись усі державні інститути. Це означає кардинальне підвищення складності державного управління, вимог до його головних показників: оперативності, обґрунтованості, безперервності та повноти. Це також означає, що планування розвитку і застосування сил оборони має відбуватись у єдиній системі державного управління з належною міжвідомчою координацією.

10. Відповідно до принципів управління в ієрархічних системах, зростання нестабільності безпекового середовища тягне за собою потребу посилення загального рівня централізації управління силами оборони і концентрування влади та відповідальності під єдиним керівництвом. Це дасть змогу підвищити оперативність реагування на несподівані ризики, виклики та загрози у сфері воєнної безпеки України. Поліпшення аналітичної складової має компенсувати недоліки, притаманні жорстко централізованим системам.

11. Зростання рівня біологічних загроз потребує створення в силах оборони України спеціальних елементів (підсистем), які забезпечуватимуть дії сил оборони в умовах епідемій і пандемій. Зважаючи на наявність на території України чисельних об'єктів хімічної та атомної промисловості, аналогічний висновок стосується умов радіаційного та хімічного забруднення. Крім того, у плануванні застосування сил оборони має враховуватись зростання рівня техногенних загроз, які можуть реалізовуватись у тому числі внаслідок терористичних актів, у результаті навмисного або випадкового застосування потенційним противником зброї проти екологічно небезпечних об'єктів.

12. Перманентна криза світової фінансово-економічної системи негативно відбиватиметься на стані державних фінансів і скорочуватиме можливості держави щодо фінансування потреб оборони, тому під час планування розвитку сил оборони слід орієнтуватись на брак і навіть зменшення реальних обсягів видатків на потреби оборони. Це також потребуватиме системних заходів щодо підвищення якості планування розвитку, запобігання непотрібним та неефективним витратам, кардинального підвищення рівня контролю витрат, реального обрахування ризиків розвитку і посилення боротьби з корупцією. Зі свого боку, це потребуватиме вдосконалення науково-методичного супроводження, розвитку аналітичних технологій і спроможностей системи управління силами оборони щодо контролю оборонних витрат.

13. Україна не має значущих запасів нафти, більшість потужностей її нафтопереробних заводів орієнтовані на переробку експортної нафти. В умовах прогнозованої нестабільності світової фінансової системи, зміни конфігурації світових і регіональних товарних шляхів, у критичні моменти часу зростатиме

можливість зриву поставок нафти і паливно-мастильних матеріалів. З огляду на те, що моторизація сил оборони основана на двигунах внутрішнього згоряння, це може виявитись критичним елементом у забезпеченні боєздатності сил оборони, тому під час планування розвитку необхідно передбачити створення відповідних запасів нафти та/або паливно-мастильних матеріалів, консервування наявних родовищ нафти і резервування переробних потужностей. Загалом, оцінювання логістичних спроможностей має засновуватись на балансі можливості нормативного забезпечення потреб сил оборони, а також вартості створення, зберігання і оновлення запасів. Це також є одним з напрямів удосконалення науково-методичного супроводження в силах оборони.

14. Одним з факторів розвитку сил оборони України та підвищення їх бойових спроможностей є оснащення сучасними зразками озброєння та військової техніки, здатними протистояти застосуванню на полі бою потенційним противником високотехнологічних озброєнь. Україні бракує коштів для закупівлі за кордоном зразків ОВТ потрібної кількості та якості. Отже розвиток власного виробництва ОВТ залишається пріоритетним.

15. Ефективність зразків ОВТ вітчизняного виробництва визначається освоєнням оборонно-промисловим комплексом (ОПК) ключових технологій, насамперед, інформаційних і матеріалознавства. Сили оборони мають бути не просто замовником і споживачем пропонованої ОПК продукції. Вони повинні спільно з вітчизняним ОПК створити єдину систему розвитку, апробації та відпрацювання новітніх технологій, які будуть втілюватись не лише в новітніх зразках ОВТ, а й зможуть надати поштовх технологічному розвитку промисловості України, підвищити її експортний потенціал.

16. Зважаючи на збільшення ролі електронних компонентів у сучасних зразках ОВТ та їх електронної вразливості, у розвитку ОВТ пріоритет має бути відданий засобам технічної розвідки і радіоелектронної боротьби. Останні мають потенціал звести до нуля ефективність застосування на полі бою деяких систем озброєння потенційного противника.

17. Наукоємність сучасних зразків ОВТ постійно зростає, тому одним з пріоритетних напрямів розвитку сил оборони має стати

розвиток наукового компоненту. У цьому контексті основна увага має приділятися розвитку новітніх способів застосування сил оборони, технологій аналізу даних, управління складними системами у швидкоплинному зовнішньому середовищі, створення та виробництва озброєнь, навчання і тренування особового складу. Доцільно опрацювати питання щодо більшого залучення перспективної молоді до наукових підрозділів ОПК і сил оборони, програм підтримки молодих вчених, розвитку наукової та випробувальної бази. У цілому підготовка науковців має бути зосереджена на оволодінні системним підходом, сучасними математичними методами і технічними дисциплінами.

18. Комплектування сил оборони відбуватиметься в жорстких умовах. Загальна чисельність осіб призовного віку зменшуватиметься завдяки старінню населення, падінню народжуваності та зростанню міграції. Можна очікувати, що трудова міграція переростатиме до еміграції (зміни країни проживання), коли мігруватимуть переважно економічно активні громадяни, найбільш освічені та працьовиті. Загальний рівень освіти, знань і навичок призовного і контрактного контингенту зменшуватиметься, що вступатиме у суперечність зі складністю сучасних ОБТ і способів управління боєм. Моральні якості також погіршуватимуться, що загрожуватиме падінням духовного потенціалу сил оборони. Так комплектування сил оборони потребуватиме державної уваги і принципово нових підходів, спрямованих на злам ідеології “споживачів”, яка не витримує критики в контексті захисту Вітчизни. Ці підходи мають торкатись усієї системи освіти, починаючи з дошкільного виховання, не зважаючи на те, що ці питання виходять за компетенцію органів управління силами оборони. Можливо, сили оборони мають виступити ініціаторами змін у вітчизняній системі освіти.

19. Україна – багатонаціональна, багатокультурна і багатоконфесійна країна. Це висуває дві вимоги до перспективної моделі сили оборони. По-перше, комплектування сил оборони відбуватиметься представниками різних національностей, культур і конфесій, тому виховна робота і навчання мають передбачати спеціальні заходи для забезпечення єдності військових колективів, їх вмотивованості на виконання бойових завдань щодо захисту Вітчизни. По-друге, підготовка сил оборони має враховувати особливості

виконання бойових завдань на територіях України, де проживають національні, культурні та релігійні меншини. Це визначає особливе завдання щодо формування іміджу сил оборони як захисників справедливості.

20. Зважаючи на воєнно-політичну і військово-технічну підтримку України з боку країн Північноатлантичного альянсу, не можна втрачати можливість підвищення навченості особового складу сил оборони завдяки участі в спільних операціях альянсу, проведенню спільних навчань, участі в програмах навчання за кордоном. З іншого боку, треба подолати такі явища, коли військовослужбовець отримує якісну освіту за кордоном, але потім не реалізує отримані знання у практиці військ. Отже такі заходи повинні мати єдиний вимір і контекст оцінки – підвищення ефективності дій сил оборони.

21. Трансформація сил оборони має відбуватись з урахуванням факту посилення тенденції на зростання інтенсивності та потенційної шкідливості кібернетичних атак, що вимагатиме забезпечення не лише захисту, але й активних дій в кібернетичному просторі. Рівень потенційної шкоди, яку можуть спричинити кібернетичні дії противника, змушує сили оборони приділяти цьому питанню пріоритетну увагу.

22. У сучасних воєнних конфліктах, особливо в гібридних і мережевих, головним об'єктом деструктивного впливу стає світосприйняття і світорозуміння населення, зокрема військовослужбовців. Так звана “війна в умах” усе більше набуває актуальності. Ця війна йде без пострілів, переважна її частина відбувається в мирний час. Сили оборони мають планувати і здійснювати не лише дії інформаційно-психологічного захисту, але й активні, наступальні дії, планувати і проводити цілісні інформаційно-психологічні кампанії в межах загальнодержавного і зарубіжного інформаційного простору. Вони мають бути спрямовані насамперед на формування думок і настроїв, сприятливих для виконання силами оборони бойових завдань.

Воєнно-стратегічні чинники

23. Наявні ресурсні обмеження України визначають потребу швидкого і надійного досягнення воєнно-стратегічних цілей України. Це потребує від сил оборони орієнтації на швидкоплинні дії і недопущення заморожування ситуації у разі ескалації збройної агресії або виникнення у майбутньому воєнного конфлікту. Заморожування ситуації або будь-яка інша

затримка у досягненні воєнно-стратегічних цілей потягне значні матеріальні та репутаційні втрати України і, як результат, гальмування її поступового соціально-економічного розвитку.

24. Воєнний противник України має значну ресурсну та військову перевагу. Безпосереднє зіткнення з ним загрожуватиме неприйнятними надвеликими втратами і знищенням України як самостійної держави, тому основним способом дій сил оборони України щодо досягнення її воєнно-стратегічних цілей під час протистояння проти переважаючого воєнного противника має бути змушення його до відмови від збройної агресії через демонстрацію можливості та/або спричинення неприпустимих збитків. Дії щодо останніх мають плануватись на усю глибину території воєнного противника і в усіх сферах безпеки, з використанням інших інструментів воєнної політики.

25. Головними, найбільш можливими сценаріями воєнно-політичних ситуацій, які потребуватимуть задіяння сил оборони, будуть:

масштабна збройна агресія воєнного противника проти України, яка супроводжуватиметься інформаційно-психологічними операціями, кібернетичними діями, спеціальними операціями, блокадами України;

підтриманий ззовні воєнний конфлікт усередині держави, який супроводжуватиметься міжнаціональною, міжконфесійною або соціально-політичною нестабільністю;

втягнення України в конфлікт між іншими державами, зокрема із застосуванням ядерної зброї;

воєнний конфлікт у прикордонному районі.

Іншими можливими сценаріями воєнно-політичних ситуацій, які потребуватимуть залучення сил оборони, будуть:

терористичні акти, зокрема із застосуванням зброї масового знищення;

масовий перехід державного кордону з території суміжних держав;

надання військової допомоги Україною іншим державам в межах міжнародних зобов'язань;

природна або техногенна катастрофа на території України або на території суміжної держави, зокрема пандемія.

Сили оборони повинні мати необхідні спроможності до ефективного виконання

завдань в межах зазначених воєнно-політичних ситуацій. Критерій ефективного виконання завдань передбачає виконання завдань у повному обсязі за мінімальний або нормативний час та з мінімальними витратами ресурсів.

26. Під час визначення (уточнення) необхідних спроможностей сил оборони, визначення їх дислокації, навчання, планування застосування слід урахувати рішучість воєнно-стратегічних цілей воєнного противника, серед яких можуть бути: знищення (розділ) України як держави, зміна її воєнно-політичного керівництва, знищення воєнного та економічного потенціалу, зміна конституційного ладу, відокремлення певних територій.

27. Спроможності воєнного противника, рішучість його воєнно-стратегічних цілей визначають складні умови застосування сил оборони у майбутньому, головними з яких є те, що воєнні дії можуть охоплювати всю територію України, а швидкоплинність дій воєнного противника не дасть часу для організації стратегічно відчутної військово-технічної допомоги Україні з боку дружніх держав.

28. Воєнний противник перспективними способами ведення воєнних дій розглядає мережеві дії, коли жертва агресії піддається інтенсивному впливу нібито не пов'язаних між собою різномасштабних дій різних військових і невійськових суб'єктів, які насправді діють за єдиним задумом і планом. Це потребує готовності сил оборони до дій в умовах мережевих конфліктів і передбачає спеціальні критерії оцінювання ефективності бойових дій, переосмислення організаційно-штатних структур, їх завдань, форм і способів підготовки тощо. Освоєння силами оборони мережевих технологій ведення бойових дій на тактичному і оперативному рівнях має бути пріоритетом у визначенні необхідних спроможностей.

29. У своєму арсеналі воєнний противник України має високоефективні неядерні засоби знищення центрів управління державою і силами оборони. Ця обставина змушує сили оборони шукати спеціальні (насамперед законодавчі, організаційні, технічні) шляхи збереження стійкості, оперативності, безперервності та повноти управління.

30. Дії сил оборони можуть супроводжуватись масштабними техногенними катастрофами, голодом і епідеміями серед населення. Це відволікатиме

дефіцитні ресурси, потребуватиме додаткових зусиль з боку сил оборони, обмежувати свободу маневру і вибору способу дій. Це також підвищуватиме вимоги до координованості дій складових сил оборони, підвищення якості планування операцій, пророблення усіх питань щодо спільного застосування, розмежування зон відповідальності тощо.

31. Слід ураховувати, що у разі подальшого розгортання внутрішніх соціально-економічних проблем не можна виключати зменшення патріотичних настроїв населення та його готовності захищати Вітчизну, бажання віддавати об'єкти приватної власності для задоволення потреб сил оборони, зростання міграції населення до сусідніх держав, що загрожуватиме оперативному і якісному проведенню мобілізації. Для уникнення несподіванок, сили оборони мають спостерігати за ситуацією і бути готовими до ініціювання заходів держави щодо її поліпшення.

32. Проведення військових операцій супроводжуватиметься гібридним (комплексним) застосуванням проти України усіх доступних більш-менш ефективних інструментів, які призначені ускладнити дії сил оборони і які потребуватимуть відповідних заходів протидії або утворення в силах оборони спеціальних організаційно-штатних одиниць. Насамперед, це кібернетичні дії та інформаційно-психологічні операції, політичні, економічні, фінансові санкції. Тому сили оборони мають знайти способи забезпечення ефективності дій у кібернетичному та інформаційному просторах, що може стати вирішальним чинником у справі досягнення перемоги.

33. Сили оборони мають бути всебічно підготовлені до дій проти непередбачених законом збройних формувань, які можуть комплектуватись як громадянами сусідніх держав, так і громадянами України. Непередбачені законом воєнізовані формування також можуть ускладнювати умови дій сил оборони. Їх нейтралізація потребує вдосконалення взаємодії між усіма елементами сил оборони.

34. Україна – багатонаціональна країна. Значна кількість національних меншин мешкає на прикордонних територіях. Завдяки демократичній національній політиці України ці меншини мають можливість свого культурного розвитку і підтримання зв'язків з представниками націй із суміжних країн. Проте іноді політичне керівництво суміжних

країн ставить інтереси культурного розвитку споріднених національних меншин України вище за інтереси України, підживлюючи тим самим сепаратистські настрої. Не можна виключати виникнення умов їх ескалації на фоні воєнно-політичних невдач України, розвитку соціально-економічних негараздів, послаблення центральної влади тощо. Трансформація сил оборони, зокрема їх завдання, дислокація, навчання мають ураховувати таку можливість.

35. Україна є країною, яка завжди була донором безпеки. Політика України виходить з ідеї можливості забезпечення міцного миру та сприятливих умов справедливого соціально-економічного розвитку за допомогою створення багатонаціональних безпекових організацій. Саме тому Україна прагне участі в ЄС і НАТО. З огляду на це, не залишаючи в стороні нагальні завдання, пов'язані з протидією агресії воєнного противника, сили оборони мають розвивати спроможності щодо забезпечення належного внеску до загальноєвропейського безпекового простору, а також у спільні операції ЄС і НАТО.

Висновок. З погляду оборонного планування, прогноз розвитку безпекового середовища потребує інтерпретації з метою переломлення його ключових положень до питань розвитку сил оборони. Є доцільним запропонувати визначити додаткову вимогу до опису безпекового середовища – виявлення та розгляд чинників, важливих для розвитку сил оборони України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочарніков В. П., Свєшніков С. В. Безпекове середовище 2030 : монографія. Київ : Майстер книг, 2019. 76 с.
2. Марко І. Аналіз понять “спроможність”, “можливість” і “здатність” та пропозиції щодо їх застосування у документах сектору безпеки і оборони України. *Social development & Security*. 2018. Vol. 5, No. 3. P. 76–86.
3. Малишев О. В., Малишева Н. Р., Калмиков В. Г., Левчук О. В. Оборонне планування на основі спроможностей в Україні: поточний стан і перспективи. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2020. № 3 (70). С. 54–61.
4. Загорка О.І. Планування розвитку (реформування) збройних сил: методологічний аспект. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2020. № 3 (70). С. 40–46.

5. Сурков О. О. Концептуальний підхід до вибору пріоритетних напрямів розвитку спроможностей Збройних Сил України та інших складових сил оборони. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2018. № 2 (63). С. 39–45.
6. Устименко О. В., Білик В. І. Планування розвитку спроможностей сил оборони України щодо протидії загрозам у ході гібридної війни. *Вісник НАДУ при Президентові України. Державне управління*. 2018. № 2. С. 48–52.
7. Коробкін В. Ф., Слюсар А. А. Спроможності у сфері цивільного захисту: пошук категоріально-поняттєвого апарату. *Науковий вісник: Цивільний захист та пожежна безпека*. Київ, 2020. № 2 (10). С. 61–68.
8. Іваницький М. Г., Саганюк Ф. В., Мудрак Ю. М., Пальчик А. В. Підходи до аналізу чинників, які впливають на розвиток Збройних Сил України та інших складових сил оборони. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2019. № 3 (67). С. 54–58.
9. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. *Наука і оборона*. 2017. № 1. С. 3–8.
10. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Воєнні аспекти протидії гібридній агресії: досвід України : монографія. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. С. 5–35.
11. Бочарніков В. П., Свешніков С. В., Тимошенко Р. І., Павленко В. І. Технологія аналізу воєнно-політичної обстановки. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 384 с.
12. Mohammad Reza Hafeznia, Syrus Ahmadi, Bernard Hourcad. Explanation of the Structural and Functional Characteristics of Geographical Buffer Spaces. *Geopolitics Quarterly*. Winter 2013. Vol. 8, No 4. P. 1–40. URL: https://www.sid.ir/EN/VEWSSID/J_pdf/108020132801.pdf (дата звернення: 02.04.2021).

Стаття надійшла до редакційної колегії 13.05.2021

Factors of a safe environment important for the development of Ukraine's defense forces

Annotation

In accordance with the decision of the First Deputy Minister of Defense of Ukraine on the implementation of the Project Plan for the draft description of the future security environment "Future Security Environment - 2030. Strategic Forecast Analysis", during 2018-2019 an interagency working group conducted a series of international seminars and developed a document security environment 2030". The object of the study was the security environment, and the subject of the study was its development and identification of military-political risks, challenges and military threats in the medium term.

The purpose of the article is to rethink the results of forecasting the development of the future security environment and forming their projection on the object of defense planning - the defense forces of Ukraine. This will make defense planning procedures ideologically more coherent and understandable. In accordance with the Strategy of Military Security of Ukraine, approved by the Decree of the President of Ukraine, the Russian Federation is defined as a military adversary of Ukraine at the national level.

The main military-strategic goals of Ukraine's defense forces, which stem from its military-political interests, have been identified. The key factors of the future security environment, military-political, military-economic and military-technical, which are important as a result of rethinking the conclusions from the forecast of the security environment development, are important for building a perspective model of Ukraine's defense forces.

From the point of view of defense planning, the forecast of the development of the security environment needs to be interpreted in order to refract its key provisions on the development of the defense forces. It is expedient to propose to define an additional requirement for the description of the security environment - identification and consideration of factors important for the development of the defense forces of Ukraine.

Keywords: security environment; military conflict; defense; defense planning; defense forces.